

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2022-05-10

Detaljplan för Gasverket Östra, del av Hjorthagen 1:3 m.fl., granskning, S-Dp 2014-12741

Samfundet S:t Erik framhöll i sitt yttrande över samrådsförslaget för Gasverket Östra 2019-09-10 det enastående kulturhistoriska värde som Gasverket representerar och att det industrihistoriskt och arkitektoniskt varit utan motsvarighet internationellt. Samfundet framförde på ett flertal punkter stark kritik mot planförslaget, se bilaga.

Granskningsförslaget innehåller några marginella förbättringar, bl.a. skjuts husen längs Gasverksvägen fram, så att det bildas en glipa mot bergsskärningen ovanför det nedersta våningsplanet. Det för helhetsmiljön synnerligen olämpliga och dominerande höghuset (Hus E) sänks, men endast med tre våningar. Detta hus borde egentligen helt utgå, för att skapa mer friyta, inte minst p.g.a. de helt otillräckliga lek- och grönytorner för bostadshusens barn (se bl.a. planbeskrivningen sid. 73).

De ur kulturhistorisk synpunkt avsevärda bristerna i planförslaget kvarstår. Ytterligare en har tillkommit i form av rivning av Gasverkets laboratoriebyggnad (Hus 19), som ”ersätts” av ett nytt kontorshus i liv med industribyggnaderna längs Bobergsgatan. Det är åttkantigt, med en sorts inspiration från det tornformade ”Scrubberhuset”, som låg längre västerut och revs omkring 1935 efter en explosion. Rivningen av hus 19 och tillkomsten av det nya kontorshuset kommer ytterligare att försämra läsbarheten och förståelsen av det historiska området.

Samfundets kritik av de många nya öppningar för fönster och entréportar på de historiska industribyggnaderna bekräftas av illustrationerna i detaljplanens kvalitetsprogram, 2022-04-05. Bilderna är dock ofta ”förskönande” genom att de nya fönstren och fönsterbanden visas mörka och inte upplysta.

Det gäller inte minst nya entrépartier och fönsterband på Ferdinand Bobergs ståtliga och välbevarade Kolhus (Hus 29). Kvalitetsprogrammet visar därutöver utseendet efter rivning av Kolhusets östra fasad, där huset byggs till med en ur kulturhistorisk synpunkt oacceptabel, glasad tillbyggnad, där hela väggarna kommer att lysa kvällstid. Själva Kolhuset får därefter ”utgöra en skalfasad till en ny byggnad innanför” i två våningar (citat ur planbeskrivningen sid. 52).

Dessutom måste hela Kolhuset, som består av en komplex bärande stålkonstruktion med trä och tegel, demonteras och sedan återuppföras. Anledningen är att man under hela huset ska bygga ett parkeringsgarage i två våningar och med en stor garageinfart. Så gör man inte med ett unikt, byggnadsminnesklassat hus, som säkerligen kan fortleva och användas på ett mer anpassat sätt! En annan karakteristisk och värdefull byggnad som förvanskas är Ångkraftcentralen (Hus 21), som förses med ett stort antal nya fönster och dessutom nästan total entresolering av två höga rum, pannrummet och turbinrummet.

Konsthögskolans Arkitekturskola gjorde 2006 ett årsprojekt gällande Gasverkets byggnader. En av uppgifterna var att på ett skonsamt sätt återanvända hus 21, vilket löstes genom en ombyggnad till kulturskola, utan nya muröppningar och entresoleringar.

Fortfarande avser man att riva det kultur- och socialhistoriskt värdefulla Marketenteriet (Hus 15/16), vilket Samfundet kommenterat i samrådsyttrandet. (Vi framhöll där att konstnären bakom matsalarnas tre stora panoramamålningar skulle ändras till Ernst Leonard, men namnet har inte korrigerats i planbeskrivningen.)

Rivningsbeslutet motiveras med en utredning från Exploateringskontoret 2021-03-25, som påvisar fuktskador, vilka delvis sammanhänger med att huset sedan länge har stått utan tillräcklig tillsyn. Mängder av andra hus med motsvarande skador har framgångsrikt rustats upp.

Samfundet S:t Erik vidhåller de argument vi framhållit i samrådsyttrandet, med ovanstående kompletteringar. Vi anser att det borde vara en självklarhet att Gasverksområdet behandlas utifrån sina världsunika förutsättningar och inte primärt som ett optimalt utnyttjat exploateringsområde för handel, kontor och bostäder, där de historiska byggnaderna och helhetsmiljön inte behandlas på ett tillräckligt respektfullt sätt.

Gasverket är värdekärna i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Planförslaget för denna den fjärde och sista större delen av området har stora kulturhistoriska brister och Samfundet S:t Erik finner att detaljplanen skulle medföra påtaglig skada på riksintresset och därför måste omarbetas.

Stockholm 2022-05-10

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot

Bilaga

Gasverket Östra, del av Hjorthagen 1:3, förslag till detaljplan, sdp 2014-12741, 20190910

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2019-09-10

Gasverket Östra, del av Hjorthagen 1:3, förslag till detaljplan, sdp 2014-12741

Stockholms gasverk var det tredje största i sitt slag i Europa och fick en exceptionell arkitektonisk utformning. Det är nu industrihistoriskt utan motsvarighet i världen.

TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage), som är rådgivare åt UNESCO, har i skrivelser till staden 2014 och 2015 väddat att gasverket skulle bevaras i sin helhet. Vid ett sådant bevarande skulle det vara kvalificerat att utses till världsarv.

Detta nämns inte i den aktuella planbeskrivningen och trots TICCIH:s väddanden har flera värdefulla byggnader rivits i enlighet med laga kraftvunna detaljplaner. Särskilt beklaglig är rivningen av gasklocka 4. Beklagligt är också uppförandet av Bobergsskolans nya stora byggnader alldeles intill Ferdinand Bobergs ena gasklocka.

Det aktuella detaljplaneförslaget innefattar byggnader av högsta kulturhistoriska värde, välbevarade både exteriört och interiört, och med en viktig relation till övriga byggnader och till bergväggen i söder.

Området behandlas emellertid i planförslaget som om en hög exploatering för bostäder är huvudsaken och att det räcker med att de industrihistoriska byggnaderna bildar pittoreska inslag bland de nya stora bostadskomplexen. Bergväggen motbyggs och ett voluminöst höghus dominerar området. Ganska generösa möjligheter ges till utökning av fönster och dörrar och till vissa påbyggnader.

Två av de värdefulla industribyggnaderna avser man dessutom att riva.

Det gäller marketenteriet (Hus 15/16), som uppfördes 1935 och innehåller tre matsalar för olika kategorier av anställda, omklädningsavdelningar, tvättstuga, sjukrum och senare även bastu och solarieavdelning. Huset fick en mycket gedigen inredning och i matsalarna finns panoramor av Stockholm och skärgården, målade av konstnären Ernst Leonard (han är inte korrekt identifierad i den antikvariska förundersökningen).

Den enkla planlösningen gör att huset är lätt att utnyttja för olika ändamål. Stommen är av stål, med tegel i fackverk. Det finns fuktskador, men dessa borde inte kunna tas till intäkt för en rivning av den unika och även socialhistoriskt intressanta byggnaden, vilken borde byggnadsminnesklassas i likhet med övriga äldre hus i planområdet

Det andra rivningshotade byggnadskomplexet är spaltgasverket (Hus 18) från 1972. Det är i gott skick och det enda återstående av ursprungligen elva anläggningar i Sverige. De fyra produktions-

linjerna, med sina cylindertorn och skorstenar och den gemensamma manöverbyggnaden, ger även på långt håll en ståtlig och fantasieggande anblick.

Man föreslår emellertid att endast en smärre del behålls, och tycks inte på ett ingående sätt ha studerat möjligheterna av ett mera omfattande bevarande.

Samfundet S:t Erik har med grund i gasverkets världsunika status framfört kritiska och konstruktiva synpunkter i yttranden över förslagen till detaljplaner för Gasverket Västra, Lilla Gasverket och Kolkajen. Yttrandena har dessvärre inte respekterats mer än i obetydlig grad.

Staden har nu en möjlighet att i den sista större detaljplanen för gasverket manifesteras att man äntligen tar till sig gasverkets internationellt unika värde och tar konsekvenserna.

Bergsskärningen mot söder bör bevaras intakt. Marketeriet och spaltgasverket bör bevaras, kolladan (Hus 9) får inte byggas till och inga av husen byggas på. För samtliga byggnader bör gälla att de endast i ytterst angelägna fall får förses med enstaka nya eller förstörade öppningar för fönster och dörrar. Vissa rekonstruktioner kan göras.

Interiört bör entresoleringar och andra ombyggnader bara tillåtas i vissa, välmotiverade fall. Planområdet bör endast kompletteras med välstuderade, mindre byggnader för specificerade ändamål.

Detaljplaneförslaget Gasverket Östra skulle medföra påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården, där gasverket är rubricerat som en viktig värdekärna. Samfundet S:t Erik hemställer att förslaget till detaljplan återkallas och att ett nytt planförslag utarbetas, med respekt för gasverkets internationellt unika värden.

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot